

Herziening van een aantal bepalingen van het Wetboek van Strafvordering betreffende mondelinge vonnissen in strafzaken en aanpassing van de Wet op de economische delicten aan die herziening

NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG
VAN EEN MONDELING OVERLEG
(Ontvangen 28 maart 1974)

Nr. 9

(De vroegere stukken zijn gedrukt in de zittingen
1970-1971, 1971-1972 en 1972-1973)

Algemeen

In het mondeling overleg met de vaste Commissie voor Justitie, dat op 21 februari 1973 naar aanleiding van het bovenvermelde wetsontwerp plaatshad, heeft de ondergetekende zich bereid verklaard zich nader te beraden over de vraag of niet vereenvoudigingen in de aantekening van het mondeling vonnis in strafzaken mogelijk zijn, waardoor aan de rechterlijke macht administratieve werkzaamheden worden bespaard, die niet langer als zinvol worden ervaren. Op dergelijke vereenvoudigingen is sterk aangedrongen van de zijde van de sectie raadsheren en rechters van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, die daartoe uitgewerkte voorstellen heeft gedaan. De ondergetekende heeft daarbij evenwel het voorbehoud gemaakt, dat hij vooraf over de voorgestelde wijzigingen het advies wilde inwinnen van de Hoge Raad der Nederlanden en van de procureur-generaal bij dat college. In de adviesaanvraag is mede betrokken het denkbeeld of niet mondelinge vonnissen in beginsel mogelijk kunnen worden gemaakt, wanneer de strafzaak hetzij in eerste aanleg hetzij in appel is behandeld door een meervoudige kamer.

De sectie raadsheren en rechters van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak had zich, blijkens de door haar overgenomen voorstellen van de z.g. commissie-Da Costa, uitgesproken voor een regeling van de volgende opzet.

Het opmaken van een proces-verbaal van de terechtzitting van de politierechter, de kinderrechter en de kantonrechter, met aantekening van het mondeling vonnis, vindt voortaan alleen plaats:

- a. indien de rechter bij de uitspraak dit ambtshalve bepaalt, dan wel het openbaar ministerie of de verdachte uiterlijk drie maanden nadat de uitspraak onherroepelijk is geworden dit vordert of verzoekt;
- b. indien het vonnis bij verstek is gewezen, mits daarbij getuigen en deskundigen op de zitting zijn gehoord of een beledigde partij zich in het geding heeft gevoegd;
- c. indien een rechtsmiddel wordt aangewend en op de zitting in eerste aanleg substantieel verweer is gevoerd, getuigen of deskundigen zijn gehoord, dan wel een beledigde partij zich in het geding heeft gevoegd.

In alle overige gevallen zou het proces-verbaal van de zitting in beginsel achterwege kunnen blijven en zou kunnen worden volstaan met een beknopte aantekening van de uitspraak in een daarvoor bestemd voorgedrukt formulier.

De Hoge Raad wijst er in zijn advies op, dat het wezenlijke verschil tussen de door de commissie-Da Costa voorgestelde regeling en die, vervat in het wetsontwerp, hierin ligt, dat in de voorstellen van de commissie het z.g. stempelvonnis van de alleensprekende rechter (opgemaakt in de vorm en voorzien van de aantekeningen als door de commissie voorgesteld) tot regel, en het opstellen van een proces-verbaal van de terechtzitting met aantekening mondeling vonnis tot uitzondering wordt gemaakt. Weliswaar stelt de commissie verschillende beperkingen voor, maar die beperkingen hebben niet betrekking op de aard of de ernst van de bij het vonnis opgelegde

straffen of maatregelen. Dit brengt mee dat in de voorstellen van de commissie-Da Costa, anders dan in het wetsontwerp, het opmaken van een proces-verbaal met bijbehorende aantekening mondeling vonnis ook achterwege kan blijven, indien vrijheidsstraf is opgelegd.

Het komt de Hoge Raad voor, dat tegen deze laatste consequentie wel bezwaren kunnen worden aangevoerd, maar dat die bezwaren niet onoverkomelijk behoeven te zijn. Naar de mening van de Hoge Raad is in de voorstellen van de commissie-Da Costa de mogelijkheid om met een „stempelvonnis” te volstaan aan zo vergaande beperkingen onderworpen, dat de eisen van een behoorlijke rechtspleging en de belangen van de verdachte zich niet behoeven te verzetten tegen realisering van deze, uit praktische overwegingen ingegeven, regeling. Daarbij moet volgens de Hoge Raad worden bedacht dat het, ook als een vrijheidsstraf wordt opgelegd, toch alleen kan gaan om gevallen van eenvoudige aard, bepaaldelijk ook ten aanzien van het bewijs en de toepassing van de wet (vgl. artikel 369 van het Wetboek van Strafvordering).

De Hoge Raad acht het eveneens aanvaardbaar dat de in het wetsontwerp voorziene beperking, waardoor stempelvonnissen in eenvoudige strafzaken bij een geldboete van meer dan f 500 zijn uitgesloten, komt te vervallen. Hetzelfde geldt voor de restrictie ten aanzien van gevallen waarin de bijkomende straf van ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen, is opgelegd.

Het denkbeeld om in hoger beroep het mondeling vonnis c.q. het stempelvonnis mogelijk te maken, waarop mede in de voorstellen van de commissie-Da Costa is aangedrongen, wordt in het advies van de Hoge Raad daarentegen ernstig ontraden. De Hoge Raad betwijfelt of de stelling van de commissie, dat de beroepsinstantie voor wat betreft de registratie van haar uitspraken dezelfde bevoegdheden behoort te hebben als de eerste instantie, in haar algemeenheid wel kan worden onderschreven. Als regel zal degene die in eerste aanleg is berecht door hoger beroep in te stellen kunnen bewerkstelligen dat zijn zaak opnieuw geheel behandeld wordt, en dit onafhankelijk van de omstandigheid of het behandelde ter terechtzitting in eerste aanleg in een proces-verbaal is vastgelegd en op welke wijze de uitspraak is geregistreerd. Bij een in hoger beroep gewezen uitspraak ligt dit anders. Daartegen is alleen beroep in cassatie mogelijk. Grieven nu, welke in cassatie tegen een in feitelijke aanleg gewezen uitspraak worden ingebracht, kunnen alleen met kans op succes worden voorgesteld, indien zij grondslag vinden in de stukken van het geding. Wanneer ook in hoger beroep in bepaalde gevallen met een stempelvonnis zou kunnen worden volstaan, zonder dat proces-verbaal van de zitting is opgemaakt, zou dit medebrengen dat klachten als die over onwettige bewijsmiddelen of onvoldoende motivering van de bewezenverklaring nimmer tot cassatie zouden kunnen leiden.

Aan het feit dat de cassatierechter reeds thans in bepaalde gevallen kennis neemt van stempelvonnissen van de kantonrechter en van de economische politierechter, voor zover deze in hoogste feitelijke instantie oordeelden over de betreffende zaken, kan volgens de Hoge Raad moeilijk een argument worden ontleend om de stelling van de commissie-Da Costa te ondersteunen. Nog daargelaten dat de gevallen waarop de commissie doelt slechts sporadisch voorkomen, is die situatie op zich zelf op de hierboven aangegeven gronden onbevredigend, zodat daarop geen beroep kan worden gedaan om een soortgelijke regeling in te voeren bij in hoger beroep gewezen uitspraken, waartegen beroep in cassatie steeds mogelijk is.

De Hoge Raad acht verder een wetswijziging ongewenst, waardoor de meervoudige kamers van de rechtzaken in eerste aanleg een mondeling vonnis, met inbegrip van een stempelvonnis, zouden kunnen wijzen. Ook indien een zaak alleen daarom niet door de politierechter wordt behandeld omdat zij zo ernstig voorkomt dat oplegging van een zwaardere hoofdstraf dan gevangenisstraf van zes maanden mogelijk moet zijn, zou de Hoge Raad niet gaarne het schriftelijk vonnis willen missen, dat noopt tot zorgvuldige redactie in collegiaal overleg.

De procureur-generaal sluit zich in zijn advies in grote lijnen bij het hierboven weergegeven betoog van de Hoge Raad aan. Hij wijst op de bezwaren die bestaan tegen de huidige praktijk, waarbij zolang geen rechtsmiddel is ingesteld veelal het uitvoerige, op grond van artikel 378 Sv. door de Minister van Justitie vastgestelde, imprimé slechts zeer summier wordt ingevuld. De commissie-Da Costa heeft gepoogd aan deze bezwaren tegemoet te komen. De daartoe strekkende voorstellen lijken volgens de procureur-generaal inderdaad een geschikt middel, mits er daarbij van wordt uitgegaan dat het stempelvonnis in hoger beroep blijft uitgesloten. Wel vraagt de procureur-generaal zich in zijn advies af of het opleggen van een vrijheidsstraf bij mondeling vonnis niet uit psychologisch oogpunt het bezwaar heeft, dat de veroordeelde dit mogelijk als een bagatelliseren van de hem opgelegde straf zal gevoelen.

De procureur-generaal acht het blijkens zijn advies bepaald ongewenst dat het stempelvonnis in hoger beroep wordt mogelijk gemaakt. Het aantekenen van hoger beroep toch is een sterke aanwijzing dat de veroordeelde of eventueel ook het openbaar ministerie de uitspraak van de rechter in eerste aanleg als controversieel ziet en deze visie, hoe subjectief wellicht ook, maakt het om psychologische redenen wenselijk dat van de beoordeling in hoger beroep rekenschap wordt gegeven op een wijze die de betrokkene in rust tot zich kan laten doordringen.

Eveneens ontraadt de procureur-generaal sterk het mogelijk maken van mondelinge vonnissen van meervoudige kamers. Hij wijst op het belang dat de verdachte er bij heeft dat de rechters het vonnis nog gedurende maximaal veertien dagen kunnen overwegen. Verder lijkt hem bij mondelinge uitspraak van een collegiaal genomen beslissing het bezwaar ver van denkbeeldig, dat de uitspraak, al was het maar in de motivering, voor de bijzittende leden van het college niet een hen bevreemdende weergave van hun zienswijze vormt.

Naar aanleiding van deze adviezen heeft de ondergetekende zich opnieuw beraden over de inhoud van het wetsontwerp. Daarbij heeft hij mede acht geslagen op de reeds sedert vele jaren bestaande praktijk bij de aantekening van mondelinge vonnissen in strafzaken. Zoals bekend, wijkt die praktijk vrij sterk van de thans geldende wettelijke voorschriften omtrent de registratie van vonnissen af. Waarschijnlijk zal dit verklaard kunnen worden uit het feit, dat het stipt naleven van de voorschriften verplicht tot arbeid, die niet zinvol wordt geacht.

Van de huidige praktijk, hoewel in strijd met de Wet, kan immers niet worden gezegd, dat zij afbreuk doet aan de kwaliteit van de rechtsbedeling.

De commissie-Da Costa heeft met haar voorstellen een poging gedaan om voorschriften te ontwerpen die enerzijds met die praktijk rekening houden en anderzijds recht doen wedervaren aan de eisen van een behoorlijke rechtspleging en de belangen van de verdachte. In het bijzonder lijkt van belang de beperking, dat de verdachte gedurende drie maanden nadat de uitspraak onherroepelijk is geworden, kan verlangen dat alsnog proces-verbaal van de zitting wordt opgemaakt. De veroordeelde die hierop prijs stelt zal dus niet van een dergelijk verzoek worden weerhouden doordat hij, hoe ongefundeerd dit gevoelen ook is, mogelijk bevreesd is dat hij de rechter mishaagt. De uitspraak is immers reeds gedaan. De uitoefening van deze bevoegdheid zal tevens satisfactie kunnen geven aan de veroordeelde die, wanneer hij na de uitspraak het strafvonnis wil inzien, teleurgesteld zou kunnen zijn over de aan zijn strafzaak gegeven administratieve afdoening.

Zowel de Hoge Raad als de procureur-generaal bij die Raad blijken zich, na afweging van alle argumenten pro en contra en na kennisneming van het besprokene in het mondeling overleg tussen de ondergetekende en de vaste Commissie voor Justitie, met de hoofdlijnen van deze voorstellen te kunnen verenigen, voor zover daarbij uitbreiding wordt gegeven aan de toepassingsmogelijkheid van het stempelvonnis in eenvoudig liggende strafzaken in eerste aanleg. De ondergetekende heeft

gemeend dat hun oordeel in deze aangelegenheid maatgevend behoort te zijn. Derhalve is bij deze nota een (tweede) nota van wijzigingen gevoegd, waarbij het wetsontwerp op dit punt is omgewerkt.

Voor de vraag of het stempelvonnis ook in hoger beroep moet worden ingevoerd, zou de ondergetekende willen refereren aan de hierboven besproken adviezen. Hetzelfde geldt voor de vraag of de meervoudige kamers van de rechtbanken mondeling vonnis dienen te kunnen wijzen. Zowel de Hoge Raad als de procureur-generaal ontraden deze voorstellen met klem. De ondergetekende kan zich geheel met hun zienswijze verenigen en maakt de daarvoor aangevoerde argumenten gaarne tot de zijne. Uitbreiding van het stempelvonnis in eenvoudige liggende strafzaken in eerste aanleg lijkt alleen aanvaardbaar, indien de verdachte in hoger beroep onder alle omstandigheden verzekerd kan zijn van een uitgewerkt schriftelijk vonnis. Deze gedachte is mede het uitgangspunt geweest van de in de thans te bespreken nota van wijzigingen neergelegde voorstellen tot wetswijziging.

Toelichting op de voorgestelde wijzigingen

De strekking van de voorgestelde wijzigingen kwam in het algemeen gedeelte van deze nota reeds ter sprake. Bij de verschillende onderdelen wordt het volgende opgemerkt.

Artikel I, onder A. In het nieuwe artikel 378, tweede lid, zijn thans de gevallen omschreven waarin proces-verbaal van de terechtzitting met aantekening mondeling vonnis op de wijze door de Minister van Justitie bepaald, moet worden opgemaakt. Van belang zijn vooral de gevallen vermeld onder *b* en *c*. Op grond van artikel 378, tweede lid, onder *b*, zullen het openbaar ministerie en de verdachte of zijn raadsman gedurende drie maanden na de uitspraak kunnen verlangen dat alsnog proces-verbaal van de zitting met aantekening mondeling vonnis wordt opgemaakt. De verdachte zal hieraan b.v. behoefte kunnen gevoelen omdat hij de indiening van een gratieverzoek overweegt of in verband met het voeren van een civiele procedure. Het is intussen niet nodig dat het verzoek (of de vordering) wordt gemotiveerd. Een eenvoudige schriftelijke of mondelinge kennisgeving aan de griffie dat op uitwerking van de uitspraak in de bovenbedoelde vorm prijs wordt gesteld, zal voldoende zijn.

De termijn van drie maanden begint te lopen op de dag van de uitspraak. Het lijkt niet nodig deze termijn eerst te doen ingaan op de dag dat de uitspraak onherroepelijk is geworden omdat, indien tegen het vonnis enig rechtsmiddel wordt aangewend, ingevolge het nieuwe artikel 378, tweede lid, onder *c*, doorgaans reeds tot de uitwerking van het vonnis zal worden overgegaan.

In de voorstellen van de commissie-Da Costa was de verplichting om proces-verbaal van de terechtzitting met aantekening mondeling vonnis op te maken, indien tegen het vonnis enig rechtsmiddel wordt aangewend, beperkt tot het geval, dat op de zitting in eerste aanleg verweer was gevoerd, hetzij getuigen of deskundigen waren gehoord, dan wel een beledigde partij zich in het geding had gevoegd. Het bezwaar tegen een dergelijk beperkt voorschrift is echter, dat over de uitleg onzekerheid kan ontstaan. Vooral de gevallen waarin de verdachte „verweer” heeft gevoerd of het ten laste gelegde heeft ontkend, laten zich niet altijd even gemakkelijk afbakenen en zouden er toe kunnen leiden dat het ene rechterlijke college de bepaling restrictiever interpreteert dan het andere. Bovendien zou de Hoge Raad dan in sommige gevallen kennis moeten nemen van cassatieberoepen tegen vonnissen van de politierechter (namelijk die waartegen geen hoger beroep openstond, vgl. artikel 56, vierde lid, jo. artikel 96, eerste lid, van de Wet op de rechterlijke organisatie) zonder dat kan worden beschikt over een proces-verbaal van de terechtzitting waarin het vonnis is aangetekend. Een bevredigende behandeling van het cassatieberoep wordt daarmee ernstig bemoeilijkt. Op grond van een en ander is dan ook van die beperking afgezien.

Wel is de toepassing van artikel 378, tweede lid, onder *c*, beperkt gehouden tot het geval waarin enig „gewoon” rechtsmiddel wordt aangewend. De verplichting tot het opmaken van proces-verbaal ter terechtzitting geldt dus niet indien het buitengewoon rechtsmiddel van herziening (of cassatie in het belang der wet) wordt toegepast. Het geval dat misschien na een tijdsverloop van jaren nog eens herziening wordt gevraagd van een (stempel-)vonnis van de politierechter in een strafzaak die in eerste aanleg is geëindigd, is op zich zelf al zeer theoretisch. Het is ook de vraag welke waarde nog kan worden toegekend aan het proces-verbaal van een zitting dat op zijn minst ettelijke maanden daarna moet worden opgemaakt. Zou men niettemin met dit zeer uitzonderlijke geval rekening willen houden, dan zouden alle kladaantekeningen en notities van alle strafzaken die met een stempelvonnis zijn afgedaan en waarin geen beroep is ingesteld, voor onbepaalde tijd moeten worden bewaard.

Ten aanzien van bij verstek gewezen vonnissen, waarbij noch de dagvaarding, noch de verstekmededeling aan de verdachte in persoon is betekend, doet zich tot zekere hoogte dezelfde moeilijkheid voor, omdat in die gevallen de termijn waarbinnen verzet of hoger beroep moet worden ingesteld eerst begint te lopen zodra zich een omstandigheid heeft voorgedaan, waaruit voortvloeit dat het vonnis aan de verdachte bekend is (vgl. de artikelen 399, eerste lid, onder *b* en 408, eerste lid, onder *b*, Sv.). Ook in deze gevallen zou het dus kunnen voorkomen dat nog na jaren een proces-verbaal van de zitting zou moeten worden opgemaakt. Met het oog hierop is in het nieuwe artikel 378, tweede lid, onder *c*, bepaald, dat de verplichting tot het opmaken van een proces-verbaal van de terechtzitting niet geldt in het geval waarin meer dan drie maanden na de uitspraak verzet of hoger beroep wordt aangewend tegen een bij verstek gewezen vonnis (hetgeen dus alleen mogelijk zal zijn indien zowel de dagvaarding als de in artikel 366, eerste lid, bedoelde verstekmededeling niet aan de verdachte in persoon konden worden betekend).

Om de belangen van verdachten in verstekzaken, waarin de dagvaarding niet in persoon was betekend, veilig te stellen, is evenwel in artikel 378, tweede lid, onder *d*, bepaald dat steeds indien de zitting van materieel belang is geweest, door dat getuigen etc. werden gehoord, proces-verbaal moet worden opgemaakt. Ook indien dan soms na een lang tijdsverloop alsnog een rechtsmiddel tegen het vonnis wordt aangewend, ligt in dat geval vast, wat op de zitting indertijd is voorgevallen. Ook hier gaat het overigens om een categorie strafzaken waarvan de frequentie in de praktijk beperkt is.

Artikel I, onder B. In dit artikel is thans bepaald dat binnen tweemaal vierentwintig uur na de uitspraak een aantekening daarvan op het dubbel van de dagvaarding moet worden gesteld. Een dergelijke uitdrukkelijke tijdsbepaling ontbrak tot nog toe in de bestaande regeling van het stempelvonnis. Mocht daarna alsnog conform het bepaalde in artikel 378, tweede lid, onder *b* en *c*, tot het uitwerken van de uitspraak in het proces-verbaal van de terechtzitting worden overgegaan, dan komt de aantekening te vervallen (zie het nieuwe artikel 378a, vijfde lid).

De gegevens die de aantekening in ieder geval moet bevatten, zijn in het herschreven artikel 378a, tweede lid, thans overzichtelijker gerangschikt en, met overneming van enkele suggesties uit het rapport van de commissie-Da Costa, nog iets aangevuld. Zo moet de aantekening de naam vermelden van de rechter die het vonnis heeft gewezen en de datum van de uitspraak, alsmede de artikelen waarop de straf of maatregel is gegrond.

Gezien de ruimte die voor de nodig gegevens moet worden uitgespaard, is in artikel 378a, eerste lid, de mogelijkheid opengehouden dat de aantekening niet geschiedt op het dubbel van de dagvaarding zelf maar op een los imprimé dat aan het dubbel wordt gehecht. Dit imprimé zal zodanig worden ingericht dat het ook ruimte bevat voor een bijzondere strafmotivering, die de rechter ter toelichting van de straf bij de uitspraak aan

de veroordeelde heeft medegedeeld en waarvan hij het nuttig acht dat ze in de aantekening wordt vastgesteld.

Artikel I, onder E. De voorgestelde wijziging van dit artikel heeft geen zelfstandige betekenis; zij werd noodzakelijk door de nieuwe opzet van Artikel I, onder A en B, van het wetsontwerp.

Artikel I, onder G en H. De hierboven besproken regeling die is ontworpen voor de schriftelijke registratie van politierechtvonnissen komt overeen met de regeling die wordt voorgesteld voor de registratie van kantongerechtsvonnissen. Een afzonderlijke bespreking van die laatste regeling lijkt dus achterwege te kunnen blijven.

De gegevens die de aantekening van de uitspraak in kantongerechtsstrafzaken moet bevatten, zullen, omdat het hier in het algemeen om lichtere strafzaken gaat, in het algemeen minder uitvoerig behoeven te zijn dan hetgeen in strafzaken, die door de politierechter worden berecht, zal gelden. Wel lijkt het wenselijk dat in ieder geval wordt vastgelegd, naast de naam van de rechter en de opgelegde straf of maatregel, het strafbare feit dat het bewezenverklaarde oplevert. Dit gegeven is zo essentieel dat het ook in kantongerechtszaken waar de kwalificatie van bepaalde strafbare feiten soms minder eenvoudig is dan bij delicten waarvan de politierechter kennis neemt, moeilijk lijkt te kunnen worden gemist.

Artikel I, onder K. Verwezen wordt naar de toelichting op artikel I, onder E.

De Minister van Justitie,

VAN AGT.